

Sygn. akt II PK 329/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Stowarzyszenia "T." w P. działającego na rzecz A.O.
przeciwko I. Spółce z o.o. z siedzibą w B.
o diety i inne świadczenia związane z podróżą służbową,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 grudnia 2017 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego w B.
z dnia 16 czerwca 2016 r., sygn. akt VI Pa (...),

I. oddala skargę kasacyjną,

**II. nie obciąża powoda kosztami zastępstwa procesowego
strony pozwanej w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 16 czerwca 2016 r. Sąd Okręgowy w B. oddalił apelację Stowarzyszenia „T.” w P. działającego na rzecz A.O. (dalej jako powód) od wyroku Sądu Rejonowego w B. z dnia 23 listopada 2015 r., którym oddalono jego powództwo przeciwko I. Spółce z o.o. z siedzibą w B. o ryczałty za noclegi.

W sprawie ustalono, że powód był zatrudniony w pozwanej Spółce od 18 marca 2013 r. do 26 lipca 2014 r. jako kierowca-mechanik w pełnym wymiarze czasu pracy. W okresie zatrudnienia wykonywał przewozy międzynarodowe głównie na terenie Niemiec, Francji i Szwajcarii. Prowadził samochody marki M. i D., wyposażone w leżankę, ogrzewanie i klimatyzację postojową, w których odbywał noclegi. W myśl § 38 obowiązującego u strony pozwanej regulaminu pracy, w przypadku wykonywania podróży służbowej poza granicami kraju pracownikowi wykonującemu pracę kierowcy przysługuje dieta w wysokości i na zasadach określonych w regulaminie wynagradzania. Zgodnie z § 13 regulaminu wynagradzania, pracownikom będącym w podróży służbowej poza granicami kraju przysługują diety w wysokości obowiązującej w danym kraju, nie więcej niż 160 zł. Z kolei z § 14 tego regulaminu wynika, że kierowcom prowadzącym pojazdy wyposażone w odpowiednie zaplecze z miejscem do spania nie przysługuje ryczałt za nocleg. Powód nie korzystał z noclegów poza kabiną samochodu, mimo że pracodawca zapewnił pracownikom wykonującym przewozy międzynarodowe możliwość korzystania z baz sanitarno-noclegowych na terenie całej Europy, wyposażonych w kuchnię, łazienkę i pokoje z łózkami, a nadto hotel w Szwajcarii.

W oparciu o takie ustalenia Sąd odwoławczy nie zanegował oceny Sądu drugiej instancji, że art. 77⁵ k.p. - a w konsekwencji przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm., dalej jako rozporządzenie wykonawcze z 2002 r.) oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 167, dalej jako rozporządzenie wykonawcze z 2013 r.) - znajdują zastosowanie do kierowców odbywających podróże służbową zdefiniowaną w art. 2 pkt 7 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.) poprzez art. 4 i art. 21a tej ustawy. Odwołując się do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, Sąd

drugiej instancji podkreślił, że zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia wykonawczego z 2002 r., co powoduje, że pracownikowi takiemu przysługuje zwrot kosztów na noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1-3 tego rozporządzenia (odpowiednio § 16 rozporządzenia wykonawczego z 2013 r.) albo na korzystniejszych warunkach i wysokości, określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym pracy lub innych przepisach prawa pracy. Jednak - w ocenie Sądu drugiej instancji - przesądzenie o samej zasadzie dochodzenia roszczenia z tego tytułu nie jest równoznaczne z jego zasadnością. Przesądzające jest bowiem zweryfikowanie, czy faktycznie dochodzący zapłaty nie otrzymał żądanego świadczenia. Tymczasem w toku postępowania pierwszoinstancyjnego strony zgodnie wskazały, że kwota 160 zł, określona w regulaminie pracy i w regulaminie wynagradzania lakonicznie jako „dieta”, była w istocie świadczeniem przeznaczonym na pokrycie wszelkich kosztów związanych z podróżą zagraniczną kierowcy. Pojęcie diety w pozwanej Spółce rozumiane było zatem w sposób odrębny od ustawowego, zawierało w sobie bowiem zarówno ryczałt za noclegi, jak i wyżywienie oraz inne wydatki związane z podróżą służbową. Po dokonaniu analizy zebranego w sprawie materiału dowodowego, Sąd odwoławczy uznał, że mimo, iż formalnie kwoty otrzymywane za każdy dzień podróży zagranicznej nazwane były zarówno w regulaminie pracy jak i regulaminie wynagradzania „dietami”, to były to w istocie kwoty ryczałtu z tytułu podróży zagranicznej, zawierające w sobie zarówno kwotę na wyżywienie jak i ryczałt za nocleg. Wprawdzie z § 14 regulaminu wynagradzania wynika, że kierowcom prowadzącym samochody wyposażone w odpowiednie zaplecze z miejscem do spania nie przysługuje ryczałt za nocleg, ale zapis ten należy odczytywać w kontekście § 13 tego regulaminu, statuującego prawo kierowców do otrzymania kwoty 160 zł za każdy dzień podróży służbowej. Oznacza to, że pracodawca zastrzegł w ten sposób, iż wszelkie koszty z tytułu podróży służbowej znajdują pokrycie w kwocie diety ustalonej na poziomie 160 zł. Zdaniem Sądu odwoławczego, w pozwanej Spółce funkcjonowała praktyka, że kwota ta zawierała w sobie wszelkie koszty

podróży służbowych, bez rozróżniania ich na koszty wyżywienia i noclegów. Przemawia za tym również okoliczność, że w spornym okresie minimalna kwota diety wynikająca z § 16 rozporządzenia z 2013 r. wynosiła 30 zł za dobę. Nielogiczne i nieracjonalne byłoby więc, aby pracodawca ustalał w regulaminie wynagrodzeń kwotę ryczałtu jedynie z tytułu kosztów wyżywienia ponad pięciokrotnie wyższą niż wymagana przepisami prawa. W konsekwencji Sąd drugiej instancji stanął na stanowisku, że ryczałtowe określenie należności według stawki 160 zł zaspokajało roszczenie powoda z tytułu kosztów podróży zagranicznej, w tym noclegów. Takie bowiem były ustalenia stron w chwili zawierania umowy o pracę, na co wskazują ich zgodne zeznania. Strona pozwana, ustalając wysokość należności z tytułu podróży na kwotę 160 zł i nazywając ją dietą, uproszczyła sposób rozliczenia z kierowcami, a sami kierowcy mieli pełną świadomość i jasność, jakie świadczenia otrzymują w tej kwocie i nie zgłaszali roszczeń z tego tytułu. Otrzymywana przez powoda kwota 160 zł na każdy dzień pobytu nie była mniej korzystna niż minimalne koszty wyżywienia (art. 77⁵ § 4 k.p.) i ryczałt za nocleg (§ 16 rozporządzenia z 2013 r.). Skoro zatem powodowi przez cały okres pracy u strony pozwanej była wypłacana dieta, w której zawierał się również ryczałt za noclegi, w wysokości zgodnej z powszechnymi przepisami prawa pracy, jego obecne żądanie jest bezpodstawne. Świadczenie zostało bowiem spełnione przez pracodawcę przed wytoczeniem powództwa. W tym zakresie Sąd drugiej instancji odwołał się do poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 września 2015 r., II PK 248/14, w którym przyjęto dopuszczalność takiej interpretacji sensu zapisów regulaminów oraz umowy o pracę. Sąd Najwyższy na gruncie stanu faktycznego w analogicznej sprawie wskazał, że samo nazwanie należności z tytułu podróży służbowych w regulaminie i umowie o pracę „dietą”, nie przesądza o tym, że stanowić miały jedynie zwrot kosztów wyżywienia. Istotne jest bowiem jedynie, aby zapisy dotyczące zwrotu należności z tytułu podróży nie określały ich kompensaty w zakresie mniejszym niż przewidują to przepisy prawa pracy. Zatem, jeśli ustalona u pracodawcy kwota „diety” określona została na poziomie co najmniej takim, jaki wynika z minimalnych wymagań sformułowanych w powszechnych przepisach prawa pracy, to postanowienia te nie są sprzeczne z prawem i uznać je należy za dopuszczalne i gwarantujące godziwą kompensatę

kosztów związanych z zagraniczną podróżą służbową. Taka sytuacja miała miejsce w niniejszej sprawie, gdyż kwota 160 zł w spornym okresie obejmowała zwrot diety w minimalnej wysokości oraz 25% limitu za nocleg, ustalony przepisami prawa pracy.

W skardze kasacyjnej powód zarzucił naruszenie prawa materialnego, a mianowicie: 1) art. 77 § 1-5 k.p. przez ich błędną wykładnię skutkującą przyjęciem, że pracodawcy spoza sfery budżetowej posiadają niczym nieograniczoną autonomię w kształtowaniu wysokości i warunków świadczeń z tytułu ryczałtów za noclegi; 2) art. 18 § 1 k.p. przez jego niewłaściwe zastosowanie do oceny łączącego strony stosunku pracy i przyjęcie, że wypłacana powodowi dieta zaspokajała wszelkie świadczenia związane z podróżą służbową, w tym również należne pracownikowi ryczałty za noclegi, w sytuacji gdy dieta przeznaczona była wyłącznie na pokrycie kosztów wyżywienia i inne drobne wydatki, a prawo do ryczałtu za nocleg zostało przez pracodawcę wyłączone (ryczałt za nocleg nie był wypłacany); 3) art. 18 § 2 k.p. w związku z § 14 regulaminu wynagradzania obowiązującego w pozwanej Spółce przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że postanowienia regulaminu wynagradzania wyłączające prawo pracownika do ryczałtu za nocleg nie są dotknięte nieważnością i niezastosowanie w ich miejsce odpowiednich przepisów prawa pracy; 4) art. 65 § 2 k.c. w związku z art. 300 k.p. przez ich niewłaściwe zastosowanie i dokonanie wykładni treści regulaminu wynagradzania jako aktu normatywnego przy zastosowaniu reguł wykładni przewidzianych dla oświadczeń woli stron zawartych w treści czynności prawnych.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez uwzględnienie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga kasacyjna okazała się nieusprawiedliwiona.

Sąd Najwyższy, rozpoznając skargę w granicach zaskarżenia i w granicach

przedstawionych podstaw (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), nie może uwzględniać naruszenia żadnych innych przepisów niż wskazane przez skarżącego. Nie może także zastąpić skarżącego w wyborze podstawy kasacyjnej, jak również w przytoczeniu przepisów, które mogłyby być naruszone przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia. Poza przypadkiem nieważności postępowania, Sąd Najwyższy może skargę kasacyjną rozpoznawać tylko w ramach tej podstawy, na której ją oparto, odnosząc się jedynie do przepisów, których naruszenie zarzucono. Innymi słowy, w zakresie nieobjętym skargą kasacyjną, prawomocne orzeczenie sądu drugiej instancji nie podlega kontroli Sądu Najwyższego, nawet jeśli jest obarczone poważnymi uchybieniami (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2016 r., I PK 241/15, LEX nr 2194883 i szeroko powołane w nim orzecznictwo).

Zarzuty skargi kasacyjnej zostały wyprowadzone z założenia, że skarżący, jako kierowca wykonujący przewozy międzynarodowe, odbywał podróż służbową zdefiniowaną w art. 77⁵ § 1 k.p. Założenie to jest błędne, gdyż w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08 (OSNP 2009 nr 13-14, poz. 166) przesądzono, że kierowca transportu międzynarodowego odbywający podróże w ramach wykonywania umówionej pracy i na określonym w umowie obszarze jako miejsce świadczenia pracy nie jest w podróży służbowej w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. W poprzednim stanie prawnym, przepisem pozwalającym na sięganie w przypadku tej grupy zawodowej do rozwiązań przewidzianych w Kodeksie pracy (a w konsekwencji również do rozporządzeń wykonawczych) był art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, z jednej strony - wyłączający zastosowanie art. 77⁵ § 1 k.p., a z drugiej strony - ustanawiający „pomost” między ustawą o czasie pracy kierowców a art. 77⁵ § 3-5 k.p. Wyrokiem z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (OTK-A 2016, poz. 93) Trybunał Konstytucyjny uznał art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia wykonawczego z 2013 r. oraz § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia wykonawczego z 2002 r., w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, za niezgodny z art. 2 ustawy zasadniczej. W ten sposób art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców został usunięty z porządku prawnego, co jednak nie oznacza, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników -

kierowców w transporcie międzynarodowym nie znajdują zastosowania reguły rozliczania podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. Zagadnienie to rozstrzygnęła uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (LEX nr 2379708), w której uznano, że ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym może zostać określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.) poniżej 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego z 2002 r. oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia wykonawczego z 2013 r. W motywach tej uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że pozbawienie mocy prawnej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców spowodowało przewartościowanie sytuacji prawnej, nie jest jednak równoznaczne z pozbawieniem kierowców transportu międzynarodowego (mających status pracowników) należności z tytułu podróży służbowej. Przepis art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców zawiera definicję podróży służbowej kierowcy, modyfikując - na potrzeby wybranej grupy zawodowej - kształt podróży służbowej zdefiniowanej w art. 77⁵ § 1 k.p. i wypierając stosowanie tego przepisu. Z kolei w art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców przewidziano, że w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Ten ostatni przepis stanowi odzwierciedlenie wyrażonej w art. 5 k.p. zasady, że przepisy szczególne dotyczące określonej kategorii pracowników mogą określać ich stosunek pracy odmiennie. W konsekwencji, po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p., a co za tym idzie, w rozporządzeniach wykonawczych z 2002 r. i 2013 r. Zastosowanie tego przepisu wynika bowiem z art. 5 k.p. i jego odpowiednika - art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców.

Wszystko to oznacza, że dla skuteczności podniesionych przez skarżącego zarzutów konieczne było ich powiązanie w podstawie kasacyjnej z odpowiednimi przepisami ustawy o czasie pracy kierowców. Takiego „łącznika” skarżący nie stosuje nie tylko w ramach sformułowanych zarzutów, ale również w uzasadnieniu podstawy, co - w przypadku kierowcy wykonującego przewozy w transporcie międzynarodowym, niebędące podróżami służbowymi w rozumieniu art. 77⁵ § 1

k.p. - uniemożliwia sięgnięcie do rozwiązań dotyczących rozliczania podróży służbowej przewidzianych w art. 77⁵ k.p. oraz w rozporządzeniu wykonawczym z 2013 r. Powoduje to, że nie ma podstawy prawnej do korygowania w tym zakresie przepisów zakładowych przez przepisy powszechnie obowiązujące jako bardziej korzystne (art. 9 § 2 k.p.), a w rezultacie do oceny, że regulamin wynagradzania - jak w sprawie, w której wniesiona została rozpoznawana skarga kasacyjna - nie może skutecznie wyłączać prawa do ryczałtu z tytułu noclegów.

Niezależnie od tego należy zauważyć, że skarga kasacyjna została oparta jedynie na zarzutach obrazy prawa materialnego, co oznacza, iż Sąd Najwyższy związany jest podstawą faktyczną zaskarżonego rozstrzygnięcia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Podstawę tę stanowiło ustalenie, że w chwili zawierania umowy o pracę strony uzgodniły, iż wynikająca z regulaminu wynagradzania kwota diety obejmuje wszelkie świadczenia związane z podróżą służbową, w tym również ryczałt z tytułu noclegów. Niewątpliwie nadanie takiej treści umowie o pracę przez jej strony było niezgodne z brzmieniem § 13 w związku z § 14 obowiązującego w pozwanej Spółce regulaminu wynagradzania, jednoznacznie wyłączającym prawo do ryczałtu z tytułu noclegów i, jako takie, mniej korzystne dla pracownika niż przepisy prawa pracy w rozumieniu art. 18 § 1 w związku z art. 9 § 1 k.p. Takie postanowienie umowy o pracę jest nieważne z mocy art. 18 § 2 k.p., nakazującego stosowanie w jego miejsce odpowiednich przepisów prawa pracy. Rzecz jednak w tym, że zarzut naruszenia tego przepisu skarżący stawia nie w kontekście nieważności postanowienia umowy o pracę, ale odnosi go do nieważności § 14 regulaminu wynagradzania, która to kwestia nie jest objęta regulacją art. 18 § 2 k.p. Skarga kasacyjna nie mogła zatem zostać uwzględniona również z tej przyczyny.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ i odpowiednio stosowanego art. 102 k.p.c.

as